

מטרות החינוך

ואַבְרָהָם הָיוּ יְהוּדָה לְגוֹי גָדוֹל וְעֵצוֹם וְנִבְרָכוּ בוֹ כָּל גּוֹי הָאָרֶץ: כִּי יִדְעֹתֶיךָ לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵא אֶת בְּנָיו וְאֶת בָּתוּ אֶחָדָם וְשָׁמְרוּ דְרֹךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט...
(בראשית פרק יח, יח-ט)

המורה מספר אחד

- למה מחנך אברהם את בניו ואנשי ביתו? האם אתם מזדהים עם מטרותיו? מה צריכות להיות מטרות החינוך לפי דעתכם?
- מדוע החינוך כה חשוב, עד שהוא יהיה הסיבה לבחירה באברהם להיות "גוי גדול ועצום" שיתברך בו כל העולם?

- איזה מסר הגנת ניסתה ללמד את הילדים בגן? איזה מסר הילד קלט? מה גרם לו להבין את זה?
- למי דואג המסר של הגנת, למדינה או ליחיד? מה הבין מכך הילד?

מה למדת בגן היום ילד מתוק שלי? ...
שטרומפלדור גבור יקר
שטוב למות על המשמר
שעוד תהיה לי הזדמנות
וגם אני אוכל למות
את זה למדו אותי בגן
את זה למדו בגן

(מתוך "מה למדת בגן היום", מילים ולחן: טום פקסטון*. תרגום: חיים חפר)

עול או עול

מהות הפעולה החינוכית לעולם אינה אלא זו: הנחלת ערכי דור הולך לדור בא; עיצוב נפש דור בא בדרך דור הולך... פעולת החינוך היא מפני זה, לפי עצם מהותה, **אוטוריטאטיבית** (סמכותית). מטרתה היא לעולם **כיבוש** נפש החניך ע"י הרוח שהמחנך הוא נושאה, ובאין כיבוש זה אין פעולה חינוכית כלל. הכיבוש יכול להיות כיבוש מתוך אהבה ורצון, או מתוך מוח של מלחמה, אבל לעולם הוא כיבוש... ומפני שהחינוך כולל בהכרח הקניית ערכים בלתי תלויים ב"הסכמת" החניך ונעלים על כוה-קיבולה של החוויה המשעשעת, יש בו לעולם יסוד של חובה ו"כפיה". זוהי הכפיה שישנה בכל הטבעת מטבע תרבותי, או זו הקיימת בסדרי החברה או בסדרי הטבע. כפיה שבכוחה אנו קיימים. ודאי יש לשים לב לכשרון החניך ולאופיו. ודאי אין להפוך את הלימוד לעינוי. ולא עוד אלא שהמטרה היא בלא ספק קבלת עול תרבות מאהבה ומרצות. אלא שזהו רק אידיאל, שאיפת גבול. אין החינוך המעשי יכול לוותר על מה שאינו מעניין ומשעשע בו ברגע...
(יחזקאל קויפמן**, מתוך: "תורת החינוך", עורכים: משה כספי וצבי לם. עמ' 29-31)

- למי החינוך דואג לפי קויפמן, ליחיד או לחברה אליה הוא שייך?
- האם החינוך בא לפתח את מה שקיים בילד, או להנחיל לו ערכים חיצוניים?
- מדוע דרושה כפיה בתהליך החינוכי לפי קויפמן? מדוע אין הדבר יכול להיעשות מרצון?

- מה מטרתה של פעולת החינוך לפי קויפמן?
- מהי הדרך לעשות זאת?

כל חינוך על פי הגדרתו, שואף להתערב ולעצב את טבע האדם ולקבוע לו מה טוב בשבילו, וכל חינוך מקבל כמובן מאליו שיש אידאות שהן קודמות לאדם, בין אם מקורן באלוהי השמים ובין אם סמכותן מידי מוסדות הארץ. וכל חינוך נשבע בראשית מעשיו בשם איזה "מטרות החינוך", יודע מראש מה היא "תעודת האדם", ותמיד מחליט בשביל אחרים כאילו הם החליטו (...)
האם לא הגיעה השעה לראות שמכל עסקי החינוך רק הלימוד הוא אמת? (... לימוד שנותן כלי בידי האדם ולא נדחק לנשמתו, שמציע לאדם יכולת ומסייע לו – רק כשמתבקש...

(פ' יזהר*, מתוך: להיפרד מהחינוך: החינוך כיומרה ריקה וכפייה לא אנושית)

מפני שחינוך, אם הוא חינוך, אינו יוצא מן התוצאה המוזמנת (ע"י החברה) וחוזר אל האדם המתנהך ותובע ממנו להתיישר לפי כיוון התוצאה ההיא, אלא הוא פונה אליו כדי לתת הזדמנות הגונה לאנושיותו לגדול במאוזן ככל האפשר – ולבחור לעצמו, ואם יבחר לו בכגרותו, בערכים אלה או באחרים, חירותו היא. ממש חירותו היא. ובלכד שלא מעל כאנושיותו בשעת בחירתו.

(ס' יזהר, קריאה לחינוך, עמ' 35)

· איזו בעייתיות יש בחינוך לערכים לפי יזהר? מדוע בעייתיות כזו לא קיימת ב"לימוד"? (עינינו גם בדבר! במקור 2.2.2.3. ההרחבות)

· מהי מטרת החינוך לפי ס' יזהר בקטע הראשון? מה דעתו על מטרה זו?

· למי דואג החינוך בפועל לפי יזהר, לחברה או לאדם? מה ראוי להיות לדעתו?
· האם החינוך אמור לפתח את הילד, או להנחיל לו ערכים חיצוניים?
· מה מקומן של הכפייה והענישה בחינוך על פי קויפמן ועל פי יזהר?

· מה ניתן ללמוד על דעתו משם המאמר?
· מדוע סובר יזהר שרק הלימוד הוא אמיתי?
· איזה מקום נותר למחנך לפי דעתו?

· האם ראוי לחנך לערכים לדעתכם? האם אין זה "אילוף" של המתחנך?
· האם המחנך צריך להתייחס לטבע הילד כ"טוב מנעוריו" או כ"רע מנעוריו"? האם החינוך בא לשנות את טבע האדם, או לאפשר לו לצמוח? (עינינו במקורות 2.2.3. ההרחבות)

אילו השלכות יהיו למטרות החינוך השונות של קויפמן ויזהר על תכני החינוך ועל דרכי החינוך? אילו ערכים יודגשו לפי הגישה ששמה את החברה במרכז? מה יודגש לפי הגישה ששמה את האדם במרכז? (להרחבה על שתי הגישות, ולגישה נוספת עיינו במקור מס' 4.2.4. ההרחבות)

מטרת החינוך היא להכשיר את האדם לצורתו המתקנת, שהנקודה המרכזית שבה היא לעשותו טוב וישר. מאז אשר החל אברהם אבינו לקרא בשם ה', היתה לנו לנחלה (ההבנה) כי כל מה שתהיה מושרשת בלבו של אדם יותר הקריאה בשם ה', כן יגדל טובו וישרו, ויהיה יותר מאושר לעצמו ולחברה כולה (...)
וכאשר לתכלית השרשת הקריאה בשם ה' בלב ונפש, ביחיד ובאומה בכללה, דרוש תלמוד קבוע, משהר טל הילדות של האדם, על כן לקח מקום בראש החינוך הישראלי תלמוד תורה, – ודוקא תלמוד תורה ולא ידיעות אחרות, שאין מטרתן כ"א להכשיר את האדם למלחמת החיים, ולא לעשותו טוב וישר לפני ד' ואדם.

(הרא"ה קוק**, איגרות הרא"ה א, עמ' רח-ריט)

· האם הרב קוק רואה את מטרת החינוך בחברה או באדם? האם שתי האפשרויות עומדות בסתירה לפי דעתו? מדוע? (לגישה

· מהי מטרת החינוך לפי הרב קוק? כיצד קשורים הקריאה בשם ה' ולימוד התורה למטרה זו?

משלבת נוספת עיינו במקור 5.2.5. ההרחבות)
· כיצד קויפמן, יזהר, והרב קוק תופסים את היחס בין היחיד לחברה? כיצד זה משפיע על גישתם לחינוך? (להרחבה עיינו במקור 6.2.6. ההרחבות)

· אילו שתי מטרות חינוכיות מתאר הרב קוק? איזה לימוד מוביל לכל אחת מהן?

למה אנחנו מתחנכים רוב הזמן, ל"טוב וישר" או ל"מלחמת החיים"? איזו מטרה מבין השתיים חשובה יותר בעיניכם? במה צריך להשקיע יותר זמן? במה משקיעים יותר בפועל? מה מקומו של הלימוד בכלל, ושל לימוד התורה בפרט, בדרך להיחפך ל"טוב וישר" לדעתכם?

